

Za limity!

22.6.2009 Respekt str. 16 Česko

JAROSLAV SPURNÝ

Litvínovský starosta Daniel Volák dostal před čtrnácti dny stručné psaní, po kterém ho málem skolil infarkt. Bylo od premiéra Jana Fischera a stálo v něm, že vláda uvažuje o prolomení limitů na těžbu hnědého uhlí. Tato veledůležitá zpráva dává těžařům šanci vykopat ze země uhelné zásoby za tři sta miliard korun. Odborníci považují Fischerův dopis za důsledek obrovského lobbistického tlaku, který předtím smetl „málo vstřícnou“ vládu Mirka Topolánka. Nejde přitom jen o pár zbouraných vesnic a zaškrncený Volákův Litvínov.

Mocná koalice

„Pro zajištění bezpečných dodávek základních životních potřeb pro obyvatelstvo České republiky je nutno někdy navrhnout taková opatření, se kterými ne vždy a všichni vysloví souhlas,“ napsal premiér starostům tří lokalit ohrožených možnou těžbou uhlí. O pár dnů později svůj dopis revidoval. „Tato vláda nebude o limitech rozhodovat,“ řekl v telefonickém rozhovoru starostovi Litvínova. Bylo to chvíli před vyslovením důvěry jeho kabinetu a dopis by se mohl stát důvodem, proč by pro něj nezvedli ruku poslanci ODS, Strany zelených, ale i pár jedinců ze zbývajících parlamentních stran, kteří v minulých měsících hlasovali proti prolomení uzávěry. Fischer svůj „omyl“ vysvětlil faktem, že podklady pro dopis mu dal ministr průmyslu Vladimír Tošovský, horlivý zastánce prolomení limitů, a že názor vlády jako celku je jiný. Také slíbil, že jeho kabinet nebude o těžebních limitech rozhodovat. Jenže to zdaleka není konec hry o prolomení uhelné těžby a o stamiliardy korun, které se za ní skrývají.

Hlavním lobbistou za prolomení limitů je desítka manažerů Mostecké uhelné společnosti (MUS). Sedm z nich je už půl roku obviněno švýcarskou prokuraturou z praní špinavých peněz - nebo zjednodušeně řečeno z toho, že miliardové zisky z Mostecké převáděli načerno na stovky zahraničních kont svých „firem“, které však byly většinou jen schránkami v daňových rájích. Hlavním nepřitelem plánů této skupiny byla vláda Mirka Topolánka, ve které Strana zelených prosadila nejen stop snaze těžít na dosud zakázaných územích, ale také novelu zákona, jež by státu dovolila zásoby uhlí za uzávěrou v urychleném řízení odepsat, což by pokusy uhlobaronů o těžbu za limity utnulo definitivně. Naopak na straně plánů Mostecké uhelné stojí ČSSD, komunisté a necelá desítka poslanců ODS, jejichž hlasy měly v rozhodujících soubojích, odehrávajících se v posledních měsících, zásadní váhu. Podle některých hlasů se vliv této neformální koalice naplno projevil právě ve svržení Topolánkova kabinetu. Příběh Mostecké uhelné a její souboj o limity začal v roce 1998. Tehdy podle policejních dokumentů převedli manažeři tehdy ještě skoro napůl státní MUS v podezřelých transakcích skoro deset miliard korun do zahraničních bank. Za tyto víceméně státní peníze pak manažeři pravděpodobně přes „své“ švýcarské firmy nakoupili pro sebe akcie společnosti z kuponové privatizace, vlastněné různými fondy - a brzy měli ve firmě více než stát.

A zbytek státního podílu prodala vláda Miloše Zemana v roce 1999 naprosto neprůhledné „americké“ investiční skupině Appian Group, jejíž skutečné vlastníky nikdo neznal. V Česku skupinu tehdy reprezentoval jediný muž, Belgičan Jacques de Groot, dlouholetý manažer Mezinárodního měnového fondu. „Pan de Groot je zárukou, že za prodejem stojí seriózní investice,“ prohlašoval tehdy největší propagátor „appianského“ prodeje, ministr průmyslu Miroslav Grégr.

To už se o majitele a transakce Mostecké uhelné zajímala policie. Podle několika jejích dobových souhrnných zpráv, které má Respekt k dispozici, už tehdy při pátrání po majitelích společnosti narazili policisté na zajímavou spojitost. Zjistili, že švýcarské společnosti nakupující akcie MUS mají přímou provázanost s Appianem a pěti hlavními manažery Mostecké uhelné v čele s lídrem celé záležitosti, podnikatelem Antonínem Koláčkem. Podezření, že vlastníci koupili akcie za státní peníze vytažené z kasy, kterou měli spravovat, definitivně potvrdila loni švýcarská policie.

Švýcaři mlčí

Firma Appian pořídila od státu téměř padesátiprocentní státní podíl v Mostecké uhelné - alespoň podle policejních dokumentů, cena nebyla nikdy oficiálně zveřejněna - za 650 milionů korun. Podle policie minimálně čtyřikrát levněji, než byla hodnota akcií. Policie zároveň zjistila, že peníze, kterými Appian za MUS státu zaplatil, pocházejí také ze zdrojů samotné Mostecké uhelné. Zjednodušeně řečeno investoři nedali za doly ani korunu ze svého.

Policie na sklonku minulého tisíciletí poměrně pečlivě prošetřovala podezření, že za prodejem Mostecké uhelné do rukou švýcarské společnosti i Appianu stála korupce. Dokonce narazili na

podezřelou třicetimilionovou půjčku uhlomanazerů tehdy mimořádně vlivnému poslanci ČSSD Josefu Hojdarovi. Jak vyplývá z policejních dokumentů, vyšetřování možné korupce bylo pro nedostatek důkazů odloženo. Zjistit přesně proč z policejních zpráv nelze a u policie už nikdo z tehdejšího protikorupčního útvaru nepracuje. Nezbyvá tedy než se spokojit s jedním obecně platným povzdechem: byla to doba opoziční smlouvy a policie tehdy podezření na korupci v prodeji státního majetku odkládala vždy a zásadně. V případě Mostecké uhelné si na výsledcích nikdy nepozvala ani jednoho aktéra prodeje ze strany státu nebo vlády.

Manažeři stáli podle švýcarské prokuratury - která začala na základě jednoho anonymního udání na de Grootovy podezřelé transakce v MMF vyšetřovat obchody společnosti v roce 2006 - za okrádání Mostecké uhelné i v první půlce této dekády. Celková suma peněz, které zmizely z Mostecké uhelné na jejich různé zahraniční účty, dosáhla loni údajně skoro dvanácti miliard korun. Manažeři podle zpráv policie Mosteckou uhelnou nejen ukradli i s jejími zásobami uhlí za stamiliardy korun, ale většinu zisků neinvestovali zpět do podniku nebo do rekultivací poškozené krajiny či do pomoci městům, která jejich těžba zasáhla, ale posílali si je - jak zjistili švýcarští vyšetřovatelé - na svá zahraniční konta. Zjednodušeně řečeno Mostecká uhelná sice investovala povinné peníze (celkem tři miliardy korun) do rekultivací, za posledních deset let vykázala celkový zisk několik miliard korun, ale větší část zisku už před zdaněním zmizela v zahraničí prostřednictvím různých fingovaných investic.

Z policejních dokumentů vyplývá, že manažery Mostecké uhelné podezřívají tuzemští detektivové z rozsáhlých podvodů, daňových úniků i praní špinavých peněz už na počátku tisíciletí a že měli poměrně dobře zmapovány jejich aktivity. Ze spisů však zároveň vyplývá, že se detektivům z protikorupční jednotky v následujících letech nikdy nepodařilo vypátrat zahraniční konta, na kterých peníze končily. Podle dokumentů požádali sice už na přelomu tisíciletí o spolupráci švýcarskou prokuraturu, ale zda přišla ze Švýcarska nějaká odpověď a jaká, už souhrnné zprávy o případu, které máme k dispozici, nevysvětlují.

„Do Švýcarska šlo několik žádostí o objasnění mnohamilionových převodů, ale vždy nám bylo odpovězeno, že jde o bankovní tajemství,“ tvrdí mostecká státní zástupkyně Eva Vetyšková, která loni v červenci vyšetřování kauzy podvodů v Mostecké uhelné opět odložila. Jestli to je opravdu tak, anebo jestli má pravdu náš zdroj z protikorupčního útvaru, který tvrdí, že Švýcaři nepodávali informace kvůli své nedůvěře ve schopnost české policie udržet je v tajnosti a nevyzradit prověřovaným manažerům, se nedozvíme: na švýcarské i české straně je na informace o případu uvalené embargo.

Loni na podzim Švýcaři požádali o spolupráci české státní zastupitelství. To už měli informace pohromadě a šlo o to, aby prostřednictvím českých institucí sdělili mosteckým manažerům obvinění z podvodů a praní špinavých peněz. Česká policie případ Mostecké uhelné vzápětí znovu otevřela. Švýcaři zároveň zablokovali konta pěti manažerů MUS a jejich dvou zahraničních spolupracovníků.

Stamiliardy na odpis

Když se dva týdny před pádem Topolánkovy vlády hlasovalo v parlamentu o loňské vládní novele „horního zákona“, média to vůbec nezaregistrovala. Přitom se hrálo o prolomení těžebních limitů, další likvidaci severočeské krajiny i **energetické směřování** této země. V zákulisí se bojovalo o miliardové zisky. Novela se probírala několikrát - a odpůrci vždy prosadili její stažení z programu. Naposled se tak stalo letos v březnu, kdy ji potopili poslanci ODS Vlastimil Tlustý, Juraj Raninec a Jan Schwippel společně s většinou sociálních demokratů. K jejich důvodům se dostaneme později. Šlo prakticky o stejnou sestavu poslanců, která o pár dnů později učinila Topolánkovu vládu minulostí. To měl zřejmě premiér na mysli, když po vyslovení nedůvěry oznámil novinářům: „Jestli vás zajímají důvody pádu naší vlády, podívejte se na Mosteckou uhelnou, to je pěkný balíček peněz.“ Více ovšem svůj náznak zkorumpovanosti svých protivníků rozvádět nechtěl.

K pochopení, jak důležitý ten spor o horní zákon je, se musíme ještě vrátit k příběhu Mostecké uhelné. V roce 2006 získali mírnou většinu v podniku dva blízcí spolupracovníci Antonína Koláčka (v policejních kruzích se mluví o tom, že původní manažeři převedli svůj podíl na nové vlastníky kvůli policejnímu vyšetřování, zřejmě kvůli strachu ze zabavení majetku) a zbytek koupil známý kontroverzní finančník Pavel Tykač.

Poté, co vláda loni na podzim přišla s novelou horního zákona, začalo vedení Mostecké uhelné tvrdit, že podle jeho výpočtů se uhelná ložiska MUS v oblastech mimo uzávěru vyčerpají do roku 2020 (řada odborníků tvrdí, že se tak stane až o deset let později) a že už předtím bude společnost nucena kvůli nedostatku uhlí utlumovat těžbu. O práci prý přijde většina z osmi tisíc zaměstnanců podniku, kraj to přinese další problémy. Těm se podle MUS jde vyhnout jedině zrušením limitů, které jí brání dosáhnout na uhlí za stamiliardy korun.

Těžební uzávěru prosadil počátkem 90. let tehdejší ministr životního prostředí Ivan Dejmal. Jeho záměrem bylo zastavit další devastaci krajiny a postupně vyléčit zdejší teplárny a **elektrárny** ze

závislosti na severočeském hnědém uhlí, jehož **ekologická škodlivost** je mimořádně vysoká. Devastaci krajiny se podařilo zastavit, ne tak ale závislost řady tuzemských **elektráren** a tepláren na hnědém uhlí. Nejen pro Mosteckou uhelnou, ale i pro **energetiky** je těžba za limity důležitá - nic by je totiž nenutilo rekonstruovat za spoustu peněz své zastaralé **elektrárny** a využívat **alternativní zdroje**. Zisky by dál rostly.

Jenže za koaliční vlády Mirka Topolánka to prostě nebylo možné. Zelení prosadili zachování limitů do programového prohlášení vlády a ani ministerští zastánci prolomení limitů z ODS se nikdy nepokusili slib porušit. V Česku ovšem stále platí komunistická varianta horního zákona, podle něhož patří nerostné bohatství „všemu lidu“ a je nutné jej v jeho zájmu vytěžit děj se co děj. Kvůli tomu se boural starý Most a desítky dalších severočeských obcí a velkoplošně se likvidovala krajina. Zákon nařizuje těžit nalezená ložiska nerostů i dnes (dejmalovské limity pouze těžbu omezují), kdy už panují všeobecné pochybnosti, zda náklady a následky těžby severočeského uhlí nepřevyšují svou cenou mnohonásobně hodnotu získané suroviny.

Podle staré i nové verze horního zákona bude těžba za limity hrozit do chvíle, dokud stát uhlí neodepíše, tedy úředně neprohlásí za neexistující. A stát to nemůže udělat bez toho, že těžaři dodají úřadům pro potřeby správního řízení geologické a další expertní informace o zásobách. Zákon však těžařům nedává na dodání potřebných dokumentů žádnou časovou lhůtu. Stát chce zásoby Mostecké uhelné pod Horním Jiřetínem, Černicemi a v okolí Litvínova odepsat už od roku 1997, ale MUS od té doby dosud nedodala potřebné podklady. Nikdo ji za to nemohl zásluhou zákona bez sankce nijak potrestat a patovou situaci se žádný politik nepokusil od té doby řešit.

Až Martin Bursík prosadil loni v září ve vládě zákon omezující „dodací“ lhůty potřebných informací od těžařů na rok. A také zjednodušení správního řízení o odpisu zásob. Pokud by novela prošla parlamentem, přestalo by pravděpodobně uhlí za limity „patřit“ Mostecké uhelné ve velice krátkém časovém úseku.

Tykačův klub

Bylo už řečeno, že novela horního zákona byla ve sněmovně během necelého roku své existence pětkrát a vždy byla stažena z programu. Proč? Starostové šedesáti obcí, kteří bojují za zachování limitů, tedy střež nad svými hlavami a uchránění krajiny, začali nazývat poslance opakovaně navrhuující stažení novely z programu jednání Poslanecké sněmovny „Tykačovým poslaneckým klubem“.

K prominentním členům tohoto klubu patří už zmínění poslanci ODS Schwippel, Raninec a Tlustý. „Odepsat ty zásoby je nesmysl, především kvůli naší **energetické bezpečnosti**. Proč dovážet plyn, když máme zásoby uhlí na desítky let?“ vysvětluje své angažmá proti novele Juraj Raninec. Ale s tuzemskou **energetickou bezpečností** závislou na mosteckém uhlí to není tak jednoznačné. Tykač je už dva roky ve válce s **ČEZ** a uhlí prodává především do německých **elektráren**, se kterými má uzavřeny dlouholeté smlouvy. „To je podružnost, za pět let to může být jinak a v **energetice** se uvažuje v dlouhodobých horizontech,“ říká Raninec. Za sociální demokraty pojmennovává důvody stažení zákona z programu bývalý ministr průmyslu Milan Urban: „Nemůžeme rozhodovat o možnosti nějakého brzkého odepsání zásob, když neexistuje žádná státní **energetická koncepce**. První musíme schválit to druhé, pak teprve můžeme jednat o tom prvním.“

Argumenty o **energetické bezpečnosti**, závislosti na ruském plynu, o tom, že bez koncepce **energetiky** není možné plánovat nějaké odpisy, mají svou váhu. Nicméně argumenty odpůrců o **alternativních zdrojích**, šetření, restrukturalizaci tuzemského **energeticky náročného** průmyslu, o devastaci krajiny nebo zdraví lidí jsou stejně důležité. Problém je, že žádná vláda si dosud nenechala vypracovat důkladnou analýzu, která by pro a proti zvážila. Co tedy skutečně v hlavách politiků rozhoduje, o tom lze jen spekulovat.

Novela zákona nebyla zařazena ani na poslední - červnové - zasedání sněmovny, to znamená její konec. Někdo bude muset novelu předložit nové sněmovně, ale zelení jsou, zdá se, že hry - a nikdo jiný zatím zájem neprojevil. ODS je k urychlené možnosti odepsání zásob uhlí vlažná. „Nejdříve musíme zjistit, jak to bude z právního hlediska,“ říkal po vládním schválení novely premiér Mirek Topolánek. „Mostecká uhelná hrozí za odepsání limitů arbitráží, která by nás teoreticky po odpisu uhlí mohla stát miliardy korun. Mostecká by mohla argumentovat ušlým ziskem,“ vysvětloval svou opatrnost premiér a dnes opakuje totéž. Žádný právní rozbor tohoto rizika není však podle Topolánka k dispozici. „Nicméně ta možnost tu je,“ dodává expremiér.

Fischerova vláda před deseti dny oznámila, že prolomení limitů neschválí, ale třeba současný ministr průmyslu Vladimír Tošovský je vášnivým zastáncem rozšíření těžby. „Alternativa uhlí nenahradí, takové větrníky jsou třeba škůdce přenosové soustavy, jednou nevyrobí elektřinu vůbec, a jindy přenosovou soustavu zahltní,“ říká nedávný šéf společnosti Česká přenosová soustava, která ze

zákonu zajišťuje přenos elektřiny. Limity se pokusila před čtyřmi lety prolomit i Paroubkova vláda (nestihla to projednat do voleb) a šéf ČSSD se ani dnes netají s tím, že v případě své vlády téma zase zvedne. „Je ve veřejném zájmu zachovat si co největší **energetickou soběstačnost**,“ řekl nedávno médiím. Ovšem ujasnit si, co je vlastně veřejný zájem, je pro politické zastánce prolomení limitů docela velký problém.

Pokud jde o severní Čechy a Mostecko, víme docela přesně, co veřejný zájem znamenal. Sedm set čtverečních kilometrů vybagrované krajiny, 182 zbouraných vesnic a likvidaci gotického města Mostu, osmkrát vyšší spad škodlivin než v jižních Čechách. Poškozené zdraví lidí, přesun vesnic do paneláků, který zpřetrhal vazby vytvářené po generace, se čísla vyjádřit nedají. Dosažená **energetická soběstačnost** nás vede k tomu, že jsme po Francii druhým největším vývozcem elektřiny v Evropě.

Veřejný zájem

„Spor o limity je již od jejich vzniku ve své nehlubší podstatě sporem o způsob života v naší zemi,“ napsal před třemi lety v reakci na Paroubkův pokus prolomit limity jeden z nejuznávanějších ekologů Ivan Dejmal. Podle dnes už zesnulého Dejmalu mají těžaři jednu velkou výhodu oproti všem ostatním: uvažují v dlouhých časových horizontech. Dobře vědí, že pokud chtějí za padesát let těžít například pod chemičkou v Záluží, musejí už teď připravovat kroky, které jim k tomu pomohou - tedy prolomit limity a zbourat Horní Jiřetín a Černice. Vláda tak dlouhý horizont uvažování nemá, jejím stropem jsou obvykle příští volby.

Dnešní debatou o prolomení limitů se podle odborníků rozhoduje o těžbě uhlí po roce 2020 na nejméně padesát let. Ruku v ruce s tím se hraje o orientaci naší **energetiky** na generace dopředu. A také produkci skleníkových plynů, o tvář krajiny, budoucnost měst. „Dopady dnešního rozhodnutí se projeví za desítky let,“ říkají ekologové. „**Energetická politika** by měla definovat, kolik elektřiny jsme schopni **ekologicky získat** z vlastních zdrojů, kolik jí můžeme dovézt a tomu přizpůsobit orientaci českého hospodářství,“ říká Dejmal. Takovou představu ani pokus o ni ale v žádné tuzemské oficiální zprávě nenajdeme. Prolomením limitů se dostanou těžaři k zásobám uhlí za stamiliardy korun. České **elektrárny** a teplárny budou nadále orientovány na produkt, který je jedním z hlavních znečišťovatelů ovzduší skleníkovými plyny, české politiky nebude po zrušení limitů nutit nic k hledání **alternativních zdrojů**. Těžaři budou mít slušný zisk a hlavně ještě silnější vliv na politiku, protože budou jedním z pilířů naší **energetiky**. Co z toho budou mít občané?

Jeden z nejuznávanějších tuzemských geologů Jan Marek napsal studii, ze které vyplývá, že posun těžby pod Horní Jiřetín a Černice bude znamenat přímé ohrožení Krušných hor. Nikdo podle něj nedokáže odhadnout, k jakým pohybům dojde na svazích hor. Ze světa zmizí dvě vesnice a postup těžby na Litvínov udělá z tohoto města nepřístupné ghetto. „Ale hlavně to bude další útok na myšlení lidí v severních Čechách,“ říká sociolog Karel Hanzelka, který se zabývá dopady těžby na život lidí v kraji. „Lidé vidí, jak se po desítkách let probouzí život v opuštěných lomech, a teď by je měla čekat nová likvidace prostoru, ve kterém žijí?“ ptá se Hanzelka.

Je to všechno veřejný zájem? „To jsou teorie, energie je základ, tento stát stojí na průmyslu a plánovat na základě nějaké ekologie je nesmysl,“ říká poslanec Raninec. Jeho kolega ze sociální demokracie Vlastimil Aubrecht také vidí přednost v průmyslu. „Veřejný zájem je prosperita,“ říká Aubrecht. „A nejde o žádnou frázi, tady můžu být přesný. Prostě pod Jiřetínem leží zásoby uhlí na topení pro teplárny a nám se během pěti let začne nedostávat toho uhlí natolik, že to nenahradí žádný plyn. Nedostatkem tepla bude ohrožena Praha a několik krajských měst. To je o podstatě prosperity. Proto jsem pro prolomení limitů,“ říká Aubrecht.

Ne všichni to ale vnímají stejně. „Argumentaci, že když se limity neprolomí, bude brzy nedostatek tepla pro Prahu, neberu,“ říká senátor ODS a stranický expert na **energetiku** a životní prostředí Bedřich Moldon. „Nikdo dnes nemá analýzu, která by tohle tvrzení dokazovala. Navíc ty věci nejsou přece tak jednoduché, že jen uhlí přináší teplo. Využíváme dnes jiné možnosti od větrníků přes zateplování domů až po geotermální zdroje, z nichž bychom dokázali získat tolik energie, že bychom nemuseli žádné limity prolomovat? Já říkám, že ne. Tady je skryt obrovský potenciál.“ Právě soustředění se na tyto zdroje je podle Moldana „podstata prosperity“. „Několikanásobně bychom tím získali,“ říká senátor Moldon. „Napřemím se do využívání jiných zdrojů energie a vývoje technologií, může růst náš intelektuální potenciál, vzniknou nová pracovní místa, budeme schopni víc konkurovat v tvrdé globální soutěži. A to nemluvíme o záchraně unikátní krajiny.“

Bohatství za limity se bude dělit jako mrkev: někomu kořeny, někomu nat'. Někomu miliardy, někomu spoušť.